

STORTINGET

Representantforslag 255 S

(2021–2022)

fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Grunde Almeland og Ingvild Wettrhus Thorsvik

Dokument 8:255 S (2021–2022)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Grunde Almeland og Ingvild Wettrhus Thorsvik om en uavhengig granskning av spesial-enheten

Til Stortinget

Bakgrunn

Spesialenheten for politisaker ble opprettet i 2005 og har som sin oppgave å etterforske saker som gjelder spørsmålet om ansatte i politiet eller påtalemyndigheten har begått en straffbar handling i tjenesten.

Politiet er samfunnets førstelinje i håndheving av rettsstaten og demokratiet. Politiets oppgave er å sikre et trygt samfunn, og de er det eneste organet som i fredstid kan bruke makt. Derfor er det avgjørende at folk har tillit til at rettssikkerheten deres ivaretas i møtet med politiet.

For å sikre kvaliteten er det viktig å føre kontroll med politiets arbeid. Spesialenheten skal bidra til å opprettholde og styrke offentlig tillit til politiets arbeid og å sikre at politiet ikke misbruker sine rettigheter og privilegier. At tilfeller hvor folk opplever seg utsatt for overdreven maktbruk eller andre tjenestefeil blir undersøkt og behandlet på en tilfredsstillende måte, er altså grunnleggende for demokratiet og rettsstaten.

I 2021 behandlet spesialenheten 1 264 anmeldelser. Bare 65 av dem – altså fem prosent – endte med en positiv påtaleavgjørelse, i form av forelegg, tiltale eller påtaleunntatelse. Mellom 2017 og 2021 har 4–5 prosent av sakene endt i positive påtaleavgjørelser. Nesten seksti

prosent er henlagt, «uten rimelig grunn til å etterforske». Dette framstår som en svært høy henleggelsesprosent, selv tatt i betraktning eventuelle usaklige eller grunnløse anmeldelser.

Til sammenligning ble det i 2021 registrert totalt 279 512 «ordinære» anmeldelser til politiet i Norge. Samme år ble det fattet positive påtaleavgjørelser i 121 046 av sakene. Det må tas høyde for at saker ikke nødvendigvis avgjøres samme år som de blir anmeldt, grunnet saksbehandlingstiden. Det kan likevel legges til grunn at andelen positive påtaleavgjørelser er vesentlig høyere i den ordinære straffesakskjeden enn hos spesialenheten.

I 2021 behandlet Riksadvokaten 150 klager over spesialenhetens avgjørelser. Avgjørelsene ble omgjort i 7,3 prosent av sakene. Det er relativt få som klager saken sin videre til Riksadvokaten. Ifølge statistikk fra spesialenheten er kun 6 prosent av anmeldelsene sendt inn av en advokat. Man får som regel ikke oppnevnt bistandsadvokat for saker i spesialenheten, noe som kan påvirke likevekten mellom partene.

De siste årene har det vært flere mediasaker om hendelser som er anmeldt til spesialenheten, men senere henlagt. Som eksempel kan nevnes en sak hvor en politibetjent i Agder til slutt ble dømt for å ha utøvd grov vold mot en psykisk syk pasient. Spesialenheten innstilte på henleggelse, men Riksadvokaten tok ut tiltale. Andre saker som ble løftet frem i mediene, er sparket mot en 17 år gammel gutt i en pågripelsessituasjon fra november 2020, våpensaken ved Oslo politidistrikt og Obiora-saken i Trondheim fra 2006, men det finnes mange flere. Det vil alltid være et skjevt maktforhold mellom politiet og sivile som pågripes. Ofte gjelder sakene mennesker i sårbare situasjoner, og det er ikke usannsynlig at det finnes mørketall. Dersom terskelen

for anmeldelse til spesialenheten virker for høy, eller sannsynligheten for å vinne gjennom for lav, kan det skape risiko for at enkelte ikke orker å ta kampen. Det vil i så fall være svært negativt for rettsstaten.

Flere av sakene som er omtalt i mediene, fremstår som svært alvorlige, med klare bilde- og videobevis. I disse sakene virker henleggelse regelrett uriktig. I januar 2022 viste en gjennomgang av Stavanger Aftenblad at samtlige saker som ble anmeldt til spesialenheten, og som gjaldt barn og ungdom, ble henlagt mellom 2017–2020. Nesten halvparten av disse sakene gjaldt barn og unge under barnevernets omsorg. Disse har et ekstra stort behov for vern, og det bør ses ekstra alvorlig på misbruk av makt mot denne gruppen.

Spesialenheten skal være uavhengig av politiet. Enheten ligger under Justis- og beredskapsdepartementet og Riksadvokaten. Likevel består den i hovedsak av ansatte med politi- eller påtaleerfaring. Uavhengighet fra politiet er avgjørende for at enheten skal ha tilstrekkelig legitimitet og tillit i befolkningen.

Nylig vedtok parlamentarikerforsamlingen til Europarådet en resolusjon (Resolution 2435 (2022)) hvor Europarådets medlemsstater oppfordres til å:

«[...] establish independent mechanisms, within or outside police institutions, to prompt efficient, thorough, and expedient investigations into the causes

of excessive use of force to ensure accountability of those involved.»

Her fremgår det tydelig at det anbefales at instansene skal være uavhengige. Det er derfor betimelig at man gjennomgår de norske mekanismene, kontrollerer uavhengigheten til spesialenheten og kvalitetssikrer befolkningens rettssikkerhet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen igangsette en uavhengig granskning av Spesialenheten for politisaker, herunder foreta

- en gjennomgang av kvaliteten på etterforskning og påtaleavgjørelser inkludert henleggelse.
- en gjennomgang av intern kultur og uavhengigheten opp mot politiet.
- en undersøkelse av hvor mange av de ansatte som ikke har bakgrunn fra politiet, og vurdere om det bør gjøres mer for å ansette folk med mer variert bakgrunn.

24. mai 2022

Guri Melby

Grunde Almeland

Ingvild Wettrhus Thorsvik